

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

נושא השבוע: ביומו תתן שכרו

פרשת
בייתאמבית
שבט טיש

משבח

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

מצות "ביומו תתן שכרו" היא אחת ממצוות עשה שבתורה, שהאדם מצווה לשלם שכר שכיר ביומו, ולא להלין את פועלו. חז"ל הפליגו בחמור הענין עד שאמרו: "כל הכובש שכר שכיר, כאלו נטל נפשו ממונו, שנאמר 'ואליו הוא נשא את נפשו'". ולבד ממצוות עשה זו, יש גם חמשה לאוים מפרשים בתורה: "לא תעשק את רעך", "ולא תגזל", "לא תעשק שכיר עני ואביון", "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר", "ולא תבוא עליו השמש". מצוה זו, היא מצוה שאדם דש בעמלו ורבים מזללים בהם מחסר ידיעה על חמור הענין. יש רבים אשר מקיימים את כל מצוות התורה בדת, והלכה זו של תשלומי שכר במונו רפוי בידם, ויש שנהגו התר לעצמם פארח קבע ומילנים שכר שכיר ואת תשלומי עובדיהם. וכבר צווח על כך ה"חפץ חיים" בספרו "אבהת חסד", וכותב שהסבה לכך היא חסרון הידיעה בהלכות חמורות אלו, "שאלו ידעו מאי, בודאי היו מזדרזים לשלם בזמנם, כדי לקיים מצוה עשה של 'ביומו תתן שכרו'. וכמו שכל אחד מישראל מזדרז לקיים שארי מצוות התלויות בזמן, כשופר וספה ולולב וכיצא בזה, האם ראית לאחד מישראל שגניח מלברו על השופר והלולב עד הלילה? ואדרבה כל אחד מישראל מקדים את עצמו לקיים המצוה בבקר ושמים על זה, על שזכה לקיים מצוה הבוחרת יתברך בדין. ואלו במצוה זו שהיא גם כן מצוה עשה דאורייתא, והוסיפה התורה בזה גם כמה לאוין בענין זה, מה מתגבר היצר בזה". ולכן ראיתי לחבר אל ההלכות דין תשלומי שכר שכיר, מפני שהוא דבר העומד בראשו של עולם.

בפרשתנו, פרשת בייתא, ישנן מצוות רבות העוסקות בתקון המדות שבין אדם לחברו, ואחת מהן היא מצוות תשלום שכר שכיר בזמנו, שנאמר "ביומו תתן שכרו". על טעם המצוה כתב רש"י הקדוש בפרושו לפרש"י, שהתורה נתנה לבעל הבית זמן של עונה אחת, יום או לילה, כדי שיזכר להשתדל ולהשיג כסף לשלם. והרא"ה כתב, שהסבה היא מפני שהשם יתברך חפץ בקיים האדם אשר ברא, וכאשר יאחר האדם את מזונותיו - יאבד גופו חלילה, ולכן צוה לפרע שכר שכיר ביומו, כי אליו הוא נושא את נפשו להתפרנס בו, ונתן גבול של יום אחד, מפני שדרך בני אדם להתענות יום אחד לעתים. גורי הארץ"ל היו מוסרים בשמו, שכל מי שמקיים מצוה זו ופורע לשכיר בזמנו, אזי מלבד השכר בעולם הבא, יש לו יתרון גדול אף בעולם הזה, וזכה שתשכן בגופו נפש קדושה, היא הנשמה היתרה. וזכר לדבר, כי התבות "ביומו תתן שכרו" הן נטריקון 'שבת', וכשם שבשבת שוכנת נשמה יתרה בגופו של אדם, כך גם במי שמקיים ופורע פעלת שכיר במועדו. ואם תתמה מה ענין זה אצל זה? ומדוע מי שמשלם שכר שכיר זכה לקבל נשמה יתרה? הסביר זאת הרב המג"ן רבי משה גלנטי מצפת וירושלים, ראשון החכמים שהתמנה לתפקיד הראשון לציון, באופן נפלא. הרי הראשון שזכה לקבל את הנשמה היתרה, היה אדם הראשון, שקבל אותה בשבת הראשונה לאחר בריאתו. ובאותה שעה, קבל את הנשמה כעין שכר שכיר על עבודתו ביום הששי, שטרח וזרע וקצר בעולם, והקב"ה שהוא בעל הבית בעולם, נתן לו את שכרו באמצעות הנשמה היתרה עוד באותו יום בערב שבת, שהרי הנשמה באה לאדם בכל יום ששי לאחר חצות היום ואילו. בעל "לקוט יצחק", רבי יצחק זולר מנרשה, דרש את הפרש"י "ביומו תתן שכרו" על תפקידו של האדם בעולם. שש"ה לאוין יש הרי בתורה, והאדם שכיר יום הוא, ואם כן עליו למלא את חקו במצוה. שאם לא יעשה כן, וקרא עליו אלה"ה, היום עצמו יהיה עומד ותובע מאת ה', את חקו ועלבונו. ובדרך דרש זו, עמדו רבים ותמהו, כיצד נוכל להבין את דברי חז"ל שקבעו "שכר מצוה בהאי עלמא ליפא"? והרי פסוק מפרש הוא בתורה "לא תלין פעלת שכיר", ואם כן כיצד מלין הקב"ה, כביכול, את שכרנו על המצוות, ולא משלם לנו רק בעולם הבא? ונמצאו פרושים רבים ונפלאים לתמיהה זו, ביניהם באורו הקולע של הרבי ר' השיל מקרקא וגאונים נוספים, שמי ששכר פועל על ידי שליח אינו עובר בבל תלין, ומפניו שהתורה נתנה לנו ביד משה, שליחו של הקב"ה, לא חל דין זה של תשלום שכר שכיר בזמנו. ועל פי זה היה רבי יהודה מאיר מיישיא מסביר בדרך דרוש את דברי חז"ל במסכת סנהדרין: "כל ישראל יש להם חלק בעולם הבא", וסמוך לזה נאמר: "משה קבל תורה מסיני". מה ענין זה אצל זה? אלא תשובה יש פאן לתמיהה, מדוע מקבל כל אחד מישראל את חלקו רק בעולם הבא? והרי לפועל יש לשלם את שכרו ביום עבודתו, "ביומו תתן שכרו", ואם כן היה צריך לשלם לנו את שכרנו על המצוות בעולם הזה? ועל כך באה התשובה: "משה קבל תורה מסיני" - הרי התורה נמסרה לנו ביד שליח, ועל ידי שליח אין מחייבים לשלם את השכר ביומו. אולם, מצוה אחת קבלנו הרי מפי הגבורה, והיא מצוות האמונה של הדברות הראשונים: "אנכי ה' אלקיך" ו"לא יהיה לך". ונמצא אפוא, שעל מצוות האמונה משלם הקב"ה את שכרנו בעולם הזה, וכן אמרו חז"ל: "כל מה שישיראל אוכלים בעולם הזה, אינו אלא בשכר האמונה".

בדרך אחרת מפרש בעל "פרדס יוסף", שהרי כל הגלות פלה אינה אלא כלילה אחד, "כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול", ותשלום השכר הוא אפוא בבקר, בזמן הגאולה, ונמצא אפוא שהקב"ה לא מלין את שכרנו, אלא מצפה לגאלנו ולשלם את שכרנו ללא עכוב. ויהי רצון, שבמהרה נזכה לכך.

"ביומו תתן שכרו"

אמרו חז"ל, שהאדם הוא בכל יום בריה חדשה.

ואם כן, בכל יום הקב"ה נותן לו מתנה חנם

- חיי באותו יום...

(פנים יפות)

נמשל

למה הדבר דומה

הכפלה תמידיתם וגדלה שבועתים. התברר, כי האח הצעיר יושב אִמָּנָם בְּסִמּוּן לְאֶדוֹן, אוֹלָם יָדוֹ נְתוּנוֹת מֵאֲחֻזֵּי גִבּוֹ וְאִינוּ נוֹטֵל חֶלֶק בְּסַעֲדָה. בְּעֵינָיו הִבִּיט עַל מִגְשֵׁי הַמְּזוֹן הַעֲמוּסִים שֶׁעָמְדוּ עַל-הַשִּׁלְחָן, וְנִכַּר הָיָה כִּי הוּא בּוֹלֵעַ אוֹתָם בְּרַעֲבָתָנּוּת וּמִשְׁתַּחֲוֶה בְּכָל נִימִי נִפְשׁוֹ לְטַעַם מֶהֱם, אֲלֵא שֶׁמִּשְׁהוּ מוֹנֵעַ בְּעֶדּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת. "מִדּוּעַ אֵינָהּ אוֹכֵל?" הִתְפַּלֵּא הַמְּסַבִּים, וְהִלָּה הַשִּׁיב כִּמְעַט בְּלִחְיָשָׁה, בְּשָׁעָה שֶׁדוֹנָשׁ יֵצֵא לְזִמְנוֹ מֶה מִהֶפְקוֹם: "הָאֶדוֹן צִוָּה עָלַי לְהִסָּב יַחַד עִמּוֹ וְעִמָּכֶם בְּסַעֲדָה, אוֹלָם הוּא אָסֵר עָלַי לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ פְּרוֹר אֶחָד מִכָּל-הַמַּעֲדָנִים הַמְּנִיחִים כָּאֵן". כִּלְמָה הִבִּיטוּ זֶה עַל-זֶה, וְאֶחָד אָמַר: "אֵינֶנִּי מִתְפַּלֵּא עַל אֲדוֹנִי, שֶׁכֵּן בְּכָהּ מִבְּקֶשׁ הוּא לְהַעֲנִישׁ אֶת שְׁנֵי הָעוֹבְדִים עַל הַתְּשׁוּלוֹתָם וְחֹסֵר אַחֲרֵיהֶם, אוֹלָם תְּמִימָה אַחַת מְנַקֶּרֶת בְּמִחִי. הֲרִי אֶת הָאֵחַ הַמְּסַב כָּאֵן עִמָּנוּ, יֵשׁ לְהַעֲנִישׁ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֶת אֲחִיו הַבּוֹגֵר, שֶׁלִּפְחוֹת נִשְׂאָ מַעֲט בְּעַל שְׁהוּטֵל עָלָיו, וְאִם-כֵּן מִדּוּעַ הָעֵנִישׁ דּוֹנָשׁ דְּוָקָא אֶת הָאֵחַ הַגָּדוֹל בְּעֵנֶשׁ כֹּה חֲמוּר, וְהוֹשִׁיבוֹ בְּחֶדֶר מְבֻדָּד, וְאֵלּוּ לְאַחֲיוֹ הַצָּעִיר שֶׁהִתְנַהֵּג בְּהַפְקָרוֹת מְחַלֶּטֶת, הִתִּיר לְהִסָּב עִמָּנוּ?" אֶת מַלּוּתוֹ הֵאָחֲרוֹנוֹת, הִסְפִּיק דּוֹנָשׁ לְשִׁמּוֹעַ עִם שׂוֹבוֹ, וְכִלְמָה נִשְׂאָו אֶת-עֵינֵיהֶם לְשִׁמּוֹעַ אֶת-תְּשׁוּבוֹתָם. "מֶה לָּכֶם תְּמַהִּים?" אָמַר דּוֹנָשׁ, וְנִכַּר הָיָה שֶׁהִמָּתִין לְשִׂאֵלָה וְחִפְשׁ אֶת-הַהִזְדַּמְנוֹת לְהִסָּבִיר אֶת-מַעֲשָׂיו. "הֲרִי הָעֵנֶשׁ שֶׁל יְשִׁיבָה לִיד שִׁלְחָן עֲמוּס מַעֲדָנִים, גָּדוֹל לֵאמֹר עֶרֶב מֵאֲשֶׁר אֲדָם הַיּוֹשֵׁב לִיד שִׁלְחָן רֵיק, וְאֵין לִפְנָיו מֵאֻמָּה. הָאֵחַ שֶׁיּוֹשֵׁב כָּאֵן וְמוֹנֵעַ מִלִּהְיוֹת מִכָּל-הַמַּאֲכָלִים הָעֲרִיבִים, אֲשֶׁר הַנִּיחּוֹחַ הָעֵז שֶׁלָּהֶם מִכָּה בְּאִפּוֹ וּמַעֲוָר בּוֹ תִּתְּנוּ רֵב, גָּדוֹל בְּהִרְבֵּה מִעֲנִשׁוֹ שֶׁל-אֲחִיו, שֶׁלֹּא מִרִּיחַ אֶת הַמַּאֲכָלִים, לֹא רוֹאֶה אוֹתָם, וְלֹא יוֹדֵעַ כִּלְמָה שֶׁהֵם קִמְּיִם". "עַכְשָׁיו תִּבְנֶינִי אִפּוֹא", סִים דּוֹנָשׁ אֶת-הַסִּבָּר, "מִדּוּעַ עֲשִׂיתִי כֵּן, וְכֹה בְּקִשְׁתִּי לְהוֹכִיחַ לָכֶם בְּהַפְקָדָה שֶׁבִּצְעָתִי בֵּין הָאֲחִים".

הנמשל

בְּמִשְׁלָה נִפְלֵאָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעַל הַסִּפֵּר "חֶסֶד וְרַחֲמִים", כְּדִי לְהִסָּבִיר אֶת סְמִיכוֹת הָאֲזָרוֹת שֶׁל "לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל", עִם "לֹא-תִלֵּן פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתָּה עַד-בֹּקֶר". וְהֲרִי לְכַאֲוָרָה הָעוֹשֶׂה וְהַגָּזֵן נוֹטֵלִים מִן-הָאֲדָם אֶת-שְׁלוֹ וְאֵינֶם מְחִזְרִים לוֹ לְעוֹלָם, וְאֵלּוּ הַמִּלִּין שֶׁכֵּר שְׂכִיר אֵינוֹ גּוֹזֵל אֶת-מְמוֹנוֹ לְחִלוּטִין, אֲלֵא רַק מֵעַכְבֵּי אֶת-הַתְּשׁוּלוֹת לְזִמְנוֹ מֶה. וּמִדּוּעַ דּוֹמָה הוּא אִפּוֹא לְגַזֵּן? הֲרִי לְכַאֲוָרָה אֵין כָּאֵן אֲלֵא עֲפֹב-מֶה בְּתִשְׁלוֹם, כְּמוֹ שְׂרָבִים מִתִּירִים לְעַצְמָם לְהִתְנַהֵּג כֵּן? אֲלֵא שְׂדוּמִים הֵם לְאוֹתָם שְׁנֵי אֲחִים שֶׁנִּעְנְשׁוּ עַל-יְדֵי אֲדוֹנָם, וְאִם אִמָּנָם גָּדוֹל צִעְרוֹ שֶׁל-הַנִּגְזֵל, שֶׁכֵּן בְּלִיעֵל גּוֹזֵל מִמֶּנּוּ אֶת-מְמוֹנוֹ, אוֹלָם הוּא מְשָׁלִים עִם מֶר-גּוֹרְלוֹ וְיוֹדֵעַ שְׂאֵין לוֹ תִקְוָה לְקַבֵּל אֶת-כִּסְפּוֹ בְּחִזְרָה. אוֹלָם הַשְׂכִּיר שֶׁהִתְאַמֵּץ לַעֲשׂוֹת אֶת-מִלְאָכָתּוֹ, וְכִלְיָהִים הָיוּ עֵינָיו נִשְׂאוֹת מִתִּי יְקַבֵּל אֶת-שְׂכָרוֹ, דּוֹמָה הוּא לְאוֹתוֹ אֲדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִיד שִׁלְחָן עֶרֶב לְסַעֲדָה, וּמוֹנֵעִים מִמֶּנּוּ לְטַעַם מִהַמַּאֲכָלִים הָעֲרִיבִים וְלִהְיוֹת מֶהֱם. יוֹשֵׁב הוּא וּמִצְפָּה לְשְׂכָרוֹ, וּבְעַל-הַבֵּית מוֹנֵעַ זֹאת מִמֶּנּוּ, וּבְכָהּ מִגְבִּיר אֶת-צִעְרוֹ עֲשֶׂרֶת מוֹנִים. וְלָכֵן דְּמָתָה הַתּוֹרָה אֶת-הָאִסּוּר שֶׁל "לֹא-תִלֵּן" עִם עֶשֶׂק וְגִזְלָה, לְלַמֵּד אוֹתָנוּ כְּמָה יֵשׁ לְהִתְרַחֵק מִכָּה וּלְהִתְנַהֵּג בִּישֵׁר וְנִימָנוּת.

עֲשִׂיר מִפְּלֶג הָיָה דּוֹנָשׁ הַנִּגִּיד וּמִן-הַשָּׁמַיִם הֵאִירוּ אֶת מְזֹלוֹ הַטּוֹב. חֲרוֹץ גָּדוֹל הָיָה, וְאֶת-כִּסְפּוֹ לֹא עָשָׂה מִיִּשְׁבָּה עֲצָלָה בְּחִבּוּק יָדַים. תְּדִיר הָיָה חוֹזֵר עַל דְּבָרֵי קֹהֶלֶת: "מַעֲט שָׁנוֹת מַעֲט תְּנוּמוֹת מַעֲט חֶבֶק יָדַים לְשֶׁכֶּב", וְהָיָה אוֹמֵר כִּי "הַכִּסִּיל הַחֲבִיק אֶת-יָדָיו וְאֵכֹל אֶת-בִּשְׁרוֹ" סוֹפּוֹ שֶׁהוּא מִשְׁתַּכֵּר אֶל-צִרּוֹר נִקּוֹב וּמַעֲלָה חֶרֶס בִּידּוֹ. דּוֹנָשׁ הָיָה נֶאֱדָה דּוֹרֵשׁ וְנֶאֱדָה מְקַיֵּם, וּמִדִּי בִּקּוֹר הָיָה מְשָׁפִים קוֹם עוֹד בְּטָרֶם הַנִּצָּה הַחֲמָה, וְלֹא-חֲתַר תְּפִלָּה בְּמִתְיָנוּת וְאִכִּילַת פֶּת שְׁחִירָתִי, הָיָה פּוֹנֶה לְעַסְקָיו בְּמִלֵּא הַמְּרִץ, וְעַמֵּל קִשּׁוֹת בְּלִי לְתַת מְנוּחָה לְעַפְעָפִיו. שָׁעָה קְבוּעָה הָיְתָה לוֹ, אוֹתָהּ הָיָה מְקַדֵּשׁ לְצִרְכֵי צָבוּר, מְסִיעַ לְעֵנִיִּים וְדִלִּים, מְטָה אֲזִינוֹ לְמִרְיָנָכֶשׁ, וּפּוֹתֵחַ אֶת-יָדוֹ וְלִבּוֹ בְּתִמְכָּה הַגּוֹנָה וּמֵאִירַת עֵינָיִם. כִּלְמָה הָיוּ מְחַבְּבִים אֶת-דּוֹנָשׁ, וְהַעֲלִימוּ אֶת-עֵינֵיהֶם מִהַחֲסָרוֹן הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ, הָיוּתוֹ אִישׁ מְפָדָן, שֶׁדָּרַשׁ מִכָּל-הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ לְהִתְנַהֵּל לִפִּי רְצוֹנוֹתָיו וּלְמִלֵּא אַחֵר כָּל-דְּרִישׁוֹתָיו הַמְּפָדָנִיּוֹת. בְּדֶרֶךְ כָּלֵל שֶׁמֶר דּוֹנָשׁ עַל אֶרֶשֶׁת רְגוּעָה וּשְׁלֹוֹה, אוֹלָם כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה אֲנָשִׁים בְּטִלִּים, הַמְּכִלִּים אֶת-יְמֵיהֶם בְּהֶבֶל וּמִשְׁחִיתִים אֶת-זְמַנָּם לְרִיק, הָיְתָה חֲמָתוֹ בּוֹעֶרֶת, וְלֹא הָיָה חוֹשֶׁה מֶהֱם אֶת שִׁבְט בְּקָרְתּוֹ עַל-עֲצָלוּתָם הַגָּדוֹלָה וְחֹסֵר הַמַּעֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם, שֶׁמִּבְּיָא אוֹתָם לִידֵי עֵנִי מְחַפִּיר וְהַזְדַּקְנוּת לְבָרִיּוֹת.

שְׁנֵי עוֹבְדִים נֶאֱמָנִים הָיוּ לוֹ לְדוֹנָשׁ, שֶׁעָבְדוּ אֲצֵלוֹ שְׁנֵים אֶרְפוֹת, וְאוֹתָם חֲבֵב בְּגִלְל מְסִירוֹתָם וְנִימָנוּתָם הִרְבָּה. הָיוּ אֵלּוּ שְׁנֵי אֲחִים, שֶׁהִתְיָתְמוּ בִּילְדוּתָם וְנוֹתָרוּ בּוֹדֵדִים בְּעוֹלָמָם לֹא מִכָּה וְגוֹאֵל, וְדוֹנָשׁ אִמָּץ אוֹתָם כְּבָנָיו, וּכְשֶׁגָּדְלוּ הַכְּנִיסָם לְעַסְקָיו. יוֹם אֶחָד, הִחֲלִית דּוֹנָשׁ בְּעֶצֶת רוֹפְאָיו, לְנַסֵּעַ לְמִדְיָה רְחוֹקָה, עַל-מִנַּת לְנוּחַ מַעֲט מַעֲמָלוֹ הַמְּפָדָה. אֶת עַסְקָיו הַמְּקִיד בִּידֵי שְׁנֵי הָאֲחִים, כְּשֶׁהוּא חוֹזֵר וּמִשְׁנֵן בְּאֲזֵינָהֶם עַל אַחֲרֵיּוֹת הַגָּדוֹלָה שֶׁהוּא מְטִיל עֲלֵיהֶם. שְׁבוּעוֹת אֶרְפִּים יֵשֵׁב דּוֹנָשׁ בְּעִיר הַנֶּפֶשׁ, נִהְיָה מְהֻאָרִי הַצִּלּוֹל בִּיָּין, וְנִתַּן מְנוּחָה לְעַצְמוֹתָיו הַדּוֹאֲבוֹת. וְהִנֵּה חוֹזֵר דּוֹנָשׁ לְבֵיתוֹ רֵעֵנוּ וּמִלֵּא מְרִץ, וְכִשְׁהִחַל לְבַדֵּק אֶת מִצַּב עַסְקָיו, חֲשָׁכוּ עֵינָיו. הַתְּבַר, כִּי שְׁנֵי הָאֲחִים נִצְלוּ אֶת הָעֲדָרוֹת לְבִטְלָה וְחֹסֵר מַעֲשֵׂה וְיִשְׁבוּ כִּמְעַט מִכָּל לִנְקָה אֲצִבֵּעַ. אוֹלָם בְּעוֹד הָאֵחַ הַגָּדוֹל נִשְׂאָ מַעֲט בְּעַל וְהַשְׁגִּיחַ עַל שְׂאֵר הַפּוֹעֲלִים שֶׁיַּעֲשׂוּ אֶת מִלְאָכָתָם פְּרָאוּי, הַתְּבַטֵּל הָאֵחַ הַצָּעִיר לְחִלוּטִין, וְיֵשֵׁב לְשִׁתּוֹת לְשִׁכָּרָה בְּלִי אַחֲרֵיּוֹת וּמִתּוֹךְ הַפְּקָרוֹת מְחַלֶּטֶת. חֲמָתוֹ שֶׁל-דּוֹנָשׁ בְּעִירָה בּוֹ, אוֹלָם לֹא הִגִּיב מֵאֻמָּה. בְּעִרְבוֹ שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, צִוָּה דּוֹנָשׁ לְעַבְדָּיו לְהִכִּין מִשְׁתֵּה גָדוֹלָה, אֲלֵיו הִזְמִינוּ כָּל-הָעוֹבְדִים, וְבוֹ הִגְשׁוּ מִיִּטֵּב הַמַּאֲכָלִים וְהַמַּעֲדָנִים, בְּלִי לְחֶסֶד בְּשׁוֹם הוֹצָאָה וְטִרְחָה. וְהִנֵּה הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁתֵּה, וְהָאוֹלָם הִחַל לְהִתְמַלֵּא בְּכָל עוֹבְדֵי הַמְּפָעֵל, שֶׁנִּדְּהִמוּ לְמִרְאָה שֶׁפַּע הַמַּאֲכָלִים שֶׁלִּפְנֵיהֶם. בְּרָאשׁ הַשִּׁלְחָן יֵשֵׁב כְּמוֹכֵן דּוֹנָשׁ הַנִּגִּיד, אוֹלָם לְפִלְיָאָה כִּלְמָה, יֵשֵׁב בְּסִמּוּן לוֹ רַק הָאֵחַ הַצָּעִיר מִבֵּין שְׁנֵי עוֹבְדָיו הַנֶּאֱמָנִים. כְּשֶׁהִחֲלוּ הַמְּסַבִּים לְחַפֵּשׁ אֶת הָאֵחַ הַגָּדוֹל, מִצְאָהוּ יוֹשֵׁב בְּגִפּוֹ בְּחֶדֶר קָטָן וְרָחוֹק, כְּשֶׁלִּפְנָיו שִׁלְחָן פָּשוּט לֹא מִכָּה, וְעָלָיו צִלְחוֹת רִיקוֹת לֹא מְזוֹן. "מִדּוּעַ אֶתָּה יוֹשֵׁב כָּאֵן, וְלֹא מִסָּב יַחַד עִמָּנוּ לְסַעֲדָה הַמְּפָאֶרֶת?" שְׁאֵלָהוּ כִלְמָה, וּבְמִקּוֹם מַעֲנֶה הוֹרִיד הִלָּה אֶת-רֹאשׁוֹ בְּבוּשָׁה, וְלִבְסוֹף פָּלַט: "כֵּן נִצְטַוְנִי בִידֵי דּוֹנָשׁ אֲדוֹנִי. מִשְׁכּוֹ הַמְּסַבִּים אֶת-כִּתְפֵיהֶם בְּתִמְחָוָה, אֶךְ כְּשִׁחֲזָרוּ אֶל אוֹלָם הַסַּעֲדָה,

מִדָּבָר

הַלְכוֹת וְהַלְכוֹת

מתרצה שישלמו לו יותר מאחר, אין בעלהבית עובר. ויש אומרים, שגם כשהוא מסכים, יש לשלם לו את שְׂכָרוֹ בְיוֹמוֹ. אולם אם השכיר מתבייש לתבע את שְׂכָרוֹ, כמו שפצוי בדרך כלל לשכירים הראים מבעליהם, עובר בעלהבית על כל האסורים.

• אם בא שכיר לעשות מלאכה, והוא מבקש את שְׂכָרוֹ מראש, עצה טובה היא לשלם לו את רב השכר, ולהותיר מעט מומון לעת סיום העבודה, כדי ששכיר יוכל בעל הבית לקיים מצות "ביומו תתן שכרו". ועוד אפשר לומר לו, כי הפסד נמצא אצלו בתורת פקדון עד סיום המלאכה, וכך יקמו עמו את המצוה.

• מצות אלו נאמרו גם על אדם גדול כלפי קטן, ואם בקש אדם מלד קטן שיעשה בעבור דבר מה, והבטיח להעניק לו מטבע או דבר מתיקה, חייב לקיים את דבריו, ואם לא - עובר בלאו ועשה. ואם לא יתן לו לעולם, עובר בחמשה לאוין ועשה, ופסול לעדות מן התורה.

• נחלקו הפוסקים אם האסור נאמר גם על פועל נכרי, ויש אומרים שגם עליהם נאמר האסור של "לא תלין". לדעת רבים מקימים על ידם מצות עשה של "ביומו תתן שכרו", והעושה פן גורם לקדוש שם שמים.

• חייב זה של תשלום בזמן, אינו רק על פועלים, אלא על כל השכירים והעובדים, וכן שכר הרבנים והמורים, ואסור להלין את שכרם. וכן הדין בשדכן ובמתנה דירות באשר בקשו מהם לעשות את מלאכתם, וכשפאו מעצמם צריך לשלם להם, אך לא עוברים על האסור.

• שכר השכיר קודם לענג שבית של בעלהבית, וגם קודם לרכישת תפלין ולולב. ואסור לשכר פועל, אם יודע בברור שלא יהיה לו כסף לשלם לו במועדו, אלא אם כן יתנה עמו על כך מתחלה. ואם לא ישוב לביתו רק בשעה מאחרת בליה, יכין לו את הפסד מראש ויורה לו לטל בסיים המלאכה, פגון שומרת טף וכדומה.

• מי שאין לו לשלם לשכיר את שְׂכָרוֹ פועלתו, מחייב לטל הלאה כדי לשלם לו, ואם אינו לוה - עובר בלאו ועשה. ואם יש לו מאכלים העומדים למכירה, חייב למוכרם כדי לשלם, ויש אומרים שגם מטלטלין צריך למכור כדי לשלם. וכן אם יש לו שטר גדול לפרט, יעשה פן אפלו אם יפסיד מעט, כדי שיוכל לשלם את שְׂכָרוֹ במועד.

• מצוה מן התורה לשלם לפועל שכיר את שְׂכָרוֹ בְיוֹמוֹ, שנאמר "ביומו תתן שכרו". ומי שאינו עושה פן, עובר על מצות עשה זו. ויש בו יש גם חמשה לאוים מפרשים בתורה: "לא תעשק את רעך", "ולא תגזל", "לא תעשק שכיר עני ואביון", "לא תלין פועלת שכיר אתך עד בקר", "ולא תבוא עליו השמש".

• פועל שסיים את עבודתו לפני שקיעת החמה, חייב בעלהבית לשלם לו את שְׂכָרוֹ עד השקיעה, ואם לא שלם לו עד אז, צריך לשלם לו קדם צאת הכוכבים. ואם לא עשה פן, עובר בלאו ועשה. אם סיים הפועל את עבודתו בבין השמשות, ישלם לו לפני צאת הכוכבים, ואם לא - ישלם לו קדם עלות השחר. אם סיים את עבודתו בליה, צריך לשלם לו קדם עמוד השחר.

• אולם אם סיים השכיר את עבודתו בסוף היום או בליה, ואין שהות לשלם לו עד סוף היום, יכול בעל הבית לשלם למחרת, ואינו עובר על "לא תלין".

• פועל לשבוע, או אחדש ולשנה, צריך לשלם לו מיד עם סיום עבודתו. אם נשכר לעשות מלאכה וסיים לפני זמנו ביום, חייב לשלם לו את שְׂכָרוֹ טרם רדת הלילה.

• אם כבר עבר היום או הלילה וכבר בטל מצות עשה ועבר על הלאוים, שוב לא עובר אלא על אסור דרבנן.

• האסור של "לא תלין", הוא רק באשר לא סכסם זאת מראש עם הפועל, ואז מחייב לשלם לו את שְׂכָרוֹ. אולם אם התנה עמו מתחלה, שישלם לו רק לאחר שיעבר היום או הלילה, אינו עובר על האסור. אולם את מצות עשה של "ביומו תתן שכרו" הוא מפסיד, ואותה יקיים רק אם ישלם בזמן.

• אסור לעשק את חברו אפלו כל שהוא, שנאמר "לא תעשק את רעך". ואיזהו עשק? זה שתחלה החזיק ממון חברו בהתר, אלא שמעכבו בידו, פגון שחייב לו כסף בגלל הלוואתו, או שעבד כפועל ולא משלם שְׂכָרוֹ, או שרוצה לשלם ודוחה בלך ושוב.

• בימינו נהוג לשלם מדי תחלת החדש על החדש שעבר, ומכיון שכן המנהג נחשב הדבר כתנאי מקדם. אולם אין מקימים בזה מצות עשה של "ביומו תתן שכרו", אבל אין כאן לאו של "לא תלין".

• אם הפועל מוחל על שְׂכָרוֹ ולא תובע, ונפר עליו שהוא

מִסְפּוּרֵי חַז"ל

מְלֹאכָה, הִיָּה מְמֹתִין עַד שֶׁהָלָה הִיָּה מְסִים אֶת עֲבוֹדָתוֹ, וּכְשֶׁהָיָה נִפְרָד מִמּוֹנוֹ וּמוֹדָה לוֹ עַל עֲבוֹדָתוֹ הַטּוֹבָה, הִיָּה מַעֲנִיק לוֹ מִיָּד אֶת שְׂכָרוֹ, וְהִיָּה דוֹחֵק בְּפוֹעֵל לִקְחַת אֶת כָּל הַפְּמוֹן וְאוֹמֵר לוֹ: "אֲנִי מִמָּוָה, קָח אֶת נִפְשְׁךָ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּיָדִי, קָח לָךְ אֶת פְּקֻדוֹנְךָ בַּחֲזָרָה. שָׁכֵן נִפְשְׁךָ הִיָּתָה מִפְּקֻדַּת בְּיָדִי בְּמִשְׁחָן כָּל הַיּוֹם, בּוֹ עָשִׂיתָ אֲצִלִּי אֶת מְלֹאכְתְּךָ, וְעַכְשָׁו שְׁאֵנִי מְשַׁלֵּם לָךְ, אֲנִי מַחְזִיר לָךְ אֶת נִשְׁמָתְךָ שֶׁהִיָּתָה מִפְּקֻדַּת בְּיָדִי." וְגַם אִם הַפוֹעֵל אוֹמֵר שֶׁלֹּא נִחוּץ לוֹ לִקְבֹּל אֶת שְׂכָרוֹ מִיָּד, וְאוֹמֵר: "הִיָּיָה שְׂכָרִי מִפְּקָד אֲצִלָּךְ, עַד שֶׁאֲדַרְשׁ אוֹתוֹ מִמָּוָה", לֹא יִשְׁמַע לוֹ בַּעֲלֵה־בַּיִת, אֲלֵא יִשְׁלַם לוֹ אֶת שְׂכָרוֹ, וְיֹאמֵר: "הִגַּע בַּעֲצָמְךָ, אִם הִיָּיתִי מְבַקֵּשׁ לְהַפְקִיד אֶת גּוֹפְךָ אֲצִלִּי, הָאִם הִיָּיתָ מְסַפֵּם? בְּדוּדֵי שְׁלֹא. וְאִם עַל גּוֹפְךָ לֹא הִיָּיתָ מוֹתֵר, הִפְקַדְתָּ אֲצִלִּי הַיּוֹם בְּשַׁעַת הַמְּלֹאכָה? וְהָיָה אֶת הַפְּקֻדוֹן הַקָּדוֹן הַזֶּה שֶׁלִּהְנִשְׁמָה, לֹא מִפְּקִידִים אֲלֵא בְּיָדוֹ שֶׁל־הַקְּב"ה, שְׁנֹאמֵר בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רִיחִי." וְלָכֵן רוֹצֵה אֲנִי לְהָשִׁיב לָךְ אֶת פְּקֻדוֹנְךָ וּלְשַׁלֵּם לָךְ אֶת שְׂכָרְךָ." אוֹלָם, כֹּחַ בַּעֲלֵה־בַּיִת לְהַפְקִיד אֶת שְׂכָרוֹ שֶׁל הַפוֹעֵל בְּיָד אָדָם אַחֵר, וְיִכּוֹל גַּם הַפוֹעֵל לְהָשִׁיב אֶת שְׂכָרוֹ לְבַעֲלָיו, לְאַחֵר שֶׁקִּבְּלוּ מִמּוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהִיָּה מִפְּקִיד בְּיָדוֹ לְמַעֲנוֹ. (זוהר פֶּרֶשׁת קדוּשִׁים)

עוד ראתי לחבר אליהם לכות, דין תשלומי שבר שכי, מפני שהוא דבר העומד בראשו של עולם, שיש עליו פמה וכמה לאוין מפרשין בתורה, ויש בני אדם מזלזלין בהם בעונותינו הרבים, ונקל להם לאחר את התשלומין בשביל איזה סבה קלה, כגון: שמתעצל לילך ולקח את כסותו, שהניח ביד אחרים, או לילך ולפרט את המטבע הגדולה שיש לו בשביל לשלם לשכיר בזמנו. וכן הדין מחייב בכלי, אפלו אם הפועל עשיר, וכל שכן אם הפועל עני, פמה מחייב בעליהבית לראות לשלם לו בזמנו, כדי שיהיה לו פמה לחיות הוא ואנשי ביתו. וכמה דכתיב בקרא בפרשת כי תצא: "ביומו תתן שכרו, ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא, ואילו הוא נשא את נפשו, ולא יקרא עליו אלהי והיה בד חטא". לך נא ראה מה שמוצא בזה הקדוש פרשת קדשים, "לא תלין פעולת שכיר" - הנהר שלא תאסף בגללו לעולם, לפני שהגיע זמנו להאסף, כמו שנאמר 'עד אשר לא תחשוף השמש וגו'". וכמאן למדנו דבר אחר, מי שמשלים לנפש העני, אפלו הגיעו ימיו להסתלק מהעולם, הקב"ה משלים לנפשו, ונותן לו חיים יתרים". והנה הפסוק הנ"ל שהבאנו, הלא מזוהר אפלו אם אינו משלם לו, אך שמאחר את תגמולו ואינו משלם לו בזמנו. וכל שכן אם הוא עושק שכרו לגמרי, ואינו משלם לו, או שפוחת לו ממה שהשוה אותו בתחלה, אפלו פרוטה אחת, דהוא גזלן גמור, ועובר על "לא תעשק את רעך ולא תגול", בדיאיתא בגמרא. וגם בידי הנביאים הזהיר השם יתברך עליו מואד, ואמר "וקרבתיו אליכם למשפט, והייתי עד ממוהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר בעשקי שכר שכיר וגו'". ומה שאמרתי "וקרבתיו וגו' עד ממוהר",

בְּמַצּוֹת תִּשְׁלֹם שָׂכָר שְׂכִיר נְאֻמָּר: "וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ". מִפְּנֵי כֹה הַמִּשְׁיֵלָה הַתּוֹרָה אֶת הַכּוֹבֵשׁ שָׂכָר שְׂכִיר, כָּאִלוּ נָטַל אֶת־נַפְשׁוֹ שֶׁל הַפּוֹעֵל? מָשָׁל לָמָּה הִדְבָּר דּוּמָה? לְאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אַרְכָּה, וְהוֹלִיךְ עִמּוֹ אֶת־חַמּוּר, שֶׁהָיָה עִמוֹס לַעֲיִפָּה וְחִבְלֵיזוֹת רַבּוֹת, וְהִתְאַמֵּץ קִשּׁוֹת כְּדִי לִסְחֹב אוֹתָן עַל־גִּבּוֹ בַּדֶּרֶךְ הַקָּשָׁה. בְּאַמְצֵעַ חֲמֹסֶע, קָנָה בַּעַל הַחַמּוּר אֶלְמָה אַחַת שֶׁל־עַמִּיר, שֶׁהָיָה מֵאֵכֵל בְּהֶמָּה, וְהִחְזִיקָה עַל־כֶּתֶפוֹ כָּל־הַדֶּרֶךְ. הוֹלֵךְ הַחַמּוּר בַּדֶּרֶךְ, וְרוֹאֶה אֶת הַבָּעֲלִים שֶׁלּוֹ שְׂנוּשָׂא עִמּוֹ חִבְלָה שֶׁל־עַמִּיר, וְעֵינָיו יוֹצְאוֹת מִרֵּב רָעֵב, אוֹלָם הוּא מִתְנַחֵם כָּל־הַעֵת כִּי בִשְׁעָה שֶׁיָּבֹא הַבֵּיתָה, יִתֵּן לוֹ בְּעָלָיו אֶת חִבְלֵי הָעַמִּיר, וְיֵאֵכֵל אוֹתָהּ לְתַאֲבוֹ. כֹּה הַמִּשְׁיֵה הַחַמּוּר לִסְחֹב אֶת־הַמִּשְׁאֲוֹת בַּדֶּרֶךְ הָאֲרָכָה, עַד שֶׁסּוֹף־סוֹף הִגִּיעוּ הַבֵּיתָה. פָּרַךְ בַּעַל הַחַמּוּר אֶת־הַמִּשְׁאֲוֹת מֵעַל שִׁכְמוֹ, הִכְנִיס אֶת הַחַמּוּר לְאַרְנוֹתוֹ, וְכִשְׁהַחַמּוּר הִמָּתִין כְּבָר לִקְבֹּל אֶת אֱלוֹמֹת הָעַמִּיר, הִנִּיחַ הַבָּעֲלִים אֶת־הַחִבְלָה עַל מְקוֹם גְּבוּהָ בְּתוֹךְ הָאֲרָוֶה, לִגְדֹּד עֵינָיו שֶׁל־הַחַמּוּר. עוֹמֵד הַחַמּוּר בַּעֲלִיבוּתוֹ, רוֹאֶה אֶת אֱלוֹמֹת הָעַמִּיר אֵלָיָהּ הוּא כֹה מִשְׁתַּקֵּק כְּבָר זְמַן רַב, וְלֹא יְכוֹל לְהִגִּיעַ בְּכַחוֹת עֲצָמוֹ אֶל הַמְּקוֹם הַגְּבוּהָ הַהוּא, וְכֹה יוֹצְאֵת נַפְשׁוֹ מִרֵּב יָגִיעָה וְרָעֵב. אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם: "רָשָׁע! כָּל־הַדֶּרֶךְ רֵץ הַחַמּוּר בְּשִׁבִּיל חִבְלֵי הָעַמִּיר הַזֶּה, כִּי חֲשֵׁב שְׁעוֹד רָגַע קֵט יִקְבֹּל אוֹתָהּ וְיֵאֵכְלָהּ, וְעַכְשָׁיו שֶׁכָּבַר הַגִּיעְתָּם הַבֵּיתָה, אֵינָךְ נוֹתֵן לוֹ אוֹתָהּ לֵאכֹלָהּ!?" כֹּה בְּדִיק נִרְאָה שְׂכִיר יוֹם, שֶׁעָמַל שְׁעוֹת אַרְכּוֹת וּמִצְטָעֵר בִּיגִיעָה קָשָׁה, וְכָל־הַעֵת הוּא נוֹשֵׂא אֶת־עֵינָיו אֶל הַשָּׂכָר הַמְּצָפָה לוֹ בְּסוֹף הַיּוֹם, כְּדִי שִׁיכֹּל לְהֵבִיא לָחֶם לִפִּי הַשֶּׁף בְּבֵיתוֹ. וְאִם הַבָּעֲלִים מִשְׁלַח אֶת־הַשְּׂכִיר מוֹלֶפְנֵינוּ לֵילָא תִּשְׁלֹם, הֲרִי הוּא רָשָׁע וְאַכְזָרִי, וְנִמְצְאָת אוֹמֵר "וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ", שֶׁהַשְּׂכִיר נוֹשֵׂא אֶת עֵינָיו אֶל־שִׁכְרוֹ, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל. (מדרש הגדול)

חֲמוּר מְאֹד עֲנַנְךָ תִּשְׁלֹם שְׂכָר שְׂכִיר, וְכָל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכָר שְׂכִיר כְּאֵלוֹ
נוֹטֵל אֶת־נִפְשׁוֹ וְנִפְשׁ אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ. וְכִי שְׂאִינוּ מִשְׁלֵם אֶת שְׂכָר
הַשְּׂכִיר בְּזִמְנוֹ, הִרְיֵהוּ כְּאֵלוֹ הַמְעִיט אֶת־נִפְשׁוֹ שֶׁל הַשְּׂכִיר, וּמִדָּה
כִּנְגֹד מִדָּה, הַקֶּבֶץ"ה כִּמְעִט אֶת־זִמְיוֹ וּמִמְעִט אֶת־נִפְשׁוֹ מִהָעוֹלָם
הַבָּא. וּבְמִשְׁךְ הַיּוֹם כֵּל, כְּאֲשֶׁר הַשְּׂכִיר עוֹבֵר בִּיגִיעָה וְהִתְאַמְצוֹת,
וְיוֹצֵא מִמֶּנּוּ הֶבֶל וְזַעַה מְרֹב טָרַח, כָּל אוֹתָם הֶבְלִים עוֹלִים לִפְנֵי
הַקֶּבֶץ"ה וְעוֹמְדִים לִפְנָיו, וְאַחֲרָךְ עוֹלָה גַם־נִפְשׁוֹ וְנִפְשָׁם שֶׁל־כָּל־
אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ וְעוֹמְדִים בְּהֶבְלֵי פִּיו וְתוֹבְעִים אֶת־דִּינָם לִפְנֵי הַקֶּבֶץ"ה,
וְצוֹעֲקִים חֲמָס עַל הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא שָׁלְמוּ אֶת שְׂכָר הַפּוֹעֵל. וְאֵז, אֲפֹלוֹ
אִם נִגְזַר עַל־הָאָדָם שִׁחִיָּה יָמִים אַרְבָּעִים וְיֻזְכָּה לְרֹב טוֹב בִּזְמִינוֹ, כָּלָם
נִעְקָרִים וּמִסְתַּלְקִים מִמֶּנּוּ. וְלֹא רַק זֹאת, אֲלָא שֶׁנִּפְשׁוֹ אֵינוֹ עוֹלָה
לְמַעַלָּה, אֶל־הַשָּׁמַיִם, וְלֹא זֹכָה לְהִגִּיעַ אֶל־תְּקוּנוֹ. וְכֵן הִיָּה רַב־י אָבָא
אוֹמֵר: "הִרְחַמְנוּ הוּא יַצִּילֵנוּ מֵהֶם וּמַעֲלָבוֹנָם". וְגַם אִם הַשְּׂכִיר הוּא
עָשִׂיר, אֲסוּר לְהִלִּין אֶת־שְׂכָרוֹ, שֶׁהִי נֶאֱמַר "וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־
נִפְשׁוֹ", עַל הַשְּׂכִיר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בֵּין עֲנִי וּבֵין עָשִׂיר. וּמִסְפָּר עַל רַב
הַמְנוּנָא, שֶׁכֶּף הָיָה נוֹחַ: בְּכָל־פַּעַם שֶׁהָיָה שׁוֹכֵר פּוֹעֵל שִׁיעֲשֶׂה לוֹ

מתפל

אמרות ופתגמים

שִׁכְבָּר עֹבֵר בַּעֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה הָרִי זֶה חָיִב לִתֵּן מִיָּד, וְכָל-עֵת שִׁישָׁהּ עוֹבֵר עַל לֹא שְׁלִדְבְּרִיהֶם, שְׁנֹאמֵר "אֶל-הָאִמֹר לָרַעַף לֵךְ וְשׁוּב וּמִחֹר אֲתָן וְיֵשׁ אֲתָךְ". (הרמב"ם)

• אִם תִּשְׁכַּר סוֹפֵר לִכְתֹּב לָךְ, תִּתְּנָה עִמּוֹ שְׂלֹא תִהְיֶה בְּכָל-תֵּלִין פְּעֻלַּת שְׂכִיר, שְׁמָא בְּשִׁיתְבַּע לֹא יִהְיֶה לָךְ. וְאִי-עֲלִי-פִי שִׁתְּעֲשֶׂה הִנָּה עִמּוֹ, תִּתֵּן לוֹ בְּשִׁיתְבַּע אִם תּוֹכֵל, וְאִין בָּזָה מִתְּנָה עֲלִימָה שְׁפָתוֹב בְּתוֹרָה, שֶׁהָרִי אֲמָרוֹ חֲכָמִים אָדָם מִתְּנָה עִם פּוֹעֵל לְהַאֲכִילוֹ לָחֵם צָר וְיָמִים לַחֲץ, אִי-עֲלִי-פִי שֶׁחָיִב לְהַאֲכִילוֹ בְּסַעֲדַת שְׁלֵמָה. (ספר חסידים)

• כָּתַב הָאֲרִיז"ל, כִּי מִדַּת חֲסִידוֹת הִיא לָלוֹת וּלְפָרַע לְשִׁכְרִי בְּזִמְנוֹ. וְאִפְשָׁר שְׁגָם מְחִיב בָּזָה, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיג. (נתיב החסד)

• כָּל-אָדָם שֶׁמִּבְקָשׁ לְאָדָם אֲחֵר שִׁיעֲשֶׂה לוֹ אִיזוֹ פְּעֻלָּה בְּשִׁכְרֵי, יִקְצַב עִמּוֹ הַמִּקְחָ בְּתוֹכָהּ. שְׁאִם לֹא בָּן, עֲלוֹל מָאֵד לְהִיּוֹת גִּזְלָן וְעוֹשֵׁק שְׂכִיר. וְאִם יִפְחַת לוֹ אִפְלוֹ פְּרוּטָה אַחַת, יִקְרָא מִן-הַתּוֹרָה בְּשֵׁם גִּזְלָן וְעוֹשֵׁק, וְהַרְצָה לְצִאֵת יָדֵי שָׁמַיִם, יִקְצַב עִמּוֹ בְּתוֹכָהּ וְיֵצֵא מִכֶּלֶסְפָּק. (החפץ חיים)

• "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" - רָאשֵׁי תְבוֹת שְׁבֵת, שֶׁהִיא מֵעֵין עוֹלָם הָבָא, וְכֵּה אִפְשָׁר לִתֵּן בְּעוֹלָם הַזֶּה מִשְׁכָּר מִצְוָה. (בשם האריז"ל)

• "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" - שִׁיחָה שְׂכָרוֹ מִהַמְצוֹת עֲצָמוֹ, בְּשִׁמְחַת הַמְצוּהָ. "וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ" - שְׂלֹא יַעֲשֶׂה אֶת הַמְצוּהָ בְּשִׁכְרֵי הָעוֹלָם הָבָא שֶׁהוּא אֲחֵר בִּיאַת שְׁמֵשׁוֹ. (ליקוטי מוהר"ן)

• יֵהָא זִהְרִי כָּל-אָדָם בְּכָל עֶרֶב שְׁבֵת, גִּדֵּל פָּרַע שְׂכִיר מִלְּמִידֵי תִינוּקוֹת. וְיוֹם הַשָּׁשִׁי מִשְׁתַּלְמֵת שְׂכִירוֹתָם וְיִשְׁנוּ בַּעֲשֵׂה דְבִיּוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. וְדוֹרְשֵׁי וְשׁוֹמְרוֹת אֲמָרוּ: שֶׁבִּ"ת נוֹטְרִיקוֹן בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. (חמדת ימים)

• הַקֶּבֶ"ה מְשַׁלֵּם לְאָדָם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְאִם לֹא שְׁלָם שְׂכִיר בְּיוֹמוֹ עַד שֶׁתִּבּוֹא הַשְּׂמֶשׁ, לֹא יִקְבַּל שְׂכָרוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲלָא לְאַחַר שֶׁתִּבּוֹא הַשְּׂמֶשׁ בְּעוֹלָם הָבָא. (פאר יעקב)

• מוֹטֵל עֲלִינוּ לְבַקֵּשׁ תְּמִיד מִהַקֶּבֶ"ה עֲלִי-הַגָּאֻלָּה, וְכִמּוֹ שֶׁהָדִין "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" אִינוֹ אֲלָא בְּזִמְן שֶׁתְּבַעֲרוּ, וְאִם לֹא תְּבַעֲרוּ אִינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, כִּי בְּגָאֻלָּה, וְאִם לֹא תְּבַעֲרוּ אוֹתָהּ אִין חָיִיב עַל הַקֶּבֶ"ה לְפָרַע בְּזִמְנוֹ... (פדות יעקב)

• "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא, וְאִלּוּ הוּא נָשָׂא אֶת-נַפְשׁוֹ, וְלֹא-יִקְרָא עָלָיו אֱלֹהִי וְהָיָה בָּךְ חֲטָא? לֹא עַל-שְׂכָרוֹ?! דְּבָר אַחֵר, "וְאִלּוּ הוּא נָשָׂא אֶת-נַפְשׁוֹ" כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכִיר כְּאִלּוֹ נוֹטֵל נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, דְּכָתִיב "אֶל-הַגִּזְלָדִל כִּי יִלְ-הוּא וְאֶל-תִּדְבָּא עֲנִי בַשֶּׁעַר", וְכָתִיב "כִּי-יֵרִיב רִיבָם וְקִבַּע אֶת-קִבְעֵיהֶם נִפְשׁוֹ". (מסכת בבא מציעא)

• מִי שֶׁלּוֹקַח שְׂכָרוֹ שְׁלִי-הֶעֱנִי, כְּאִלּוֹ לּוֹקַח אֶת-נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁ אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ. הוּא הַמַּעֲטֵט אֶת-נַפְשׁוֹ, הַקֶּבֶ"ה מַמַּעֲטֵט יָמָיו. כִּי כָּל-אִלּוֹ הַבָּלִים שִׁינְצָאוּ מִפְּנֵי שְׁלִי-הֶעֱנִי, כָּל-אוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּלֵם עוֹלָם לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה וְעוֹמְדִים לִפְנָיו, וְאַחֲרָיָה עוֹלָה נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹ שֶׁל אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ וְעוֹמְדִים כְּאִלּוֹ הַבָּלִים שְׁלִי-פִי, וְתוֹבְעִים דִּינוֹ לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה, וְאִזּוֹ אִפְלוֹ נִגְזָר עַל אוֹתוֹ אָדָם כְּמָה יָמִים וְכְמָה טוֹב, כָּלֵם גִּעְקָרִים מִמֶּנּוּ וּמִסְתַּלְקִים מִמֶּנּוּ. (זוהר)

• "וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ" - לֹא יָמוֹת לִפְנֵי זְמָנוֹ, כִּי הַמַּעֲבָב שְׂכִיר גוֹרֵם מִיתָה לְעַצְמוֹ, וְקִלְ-וַחֲמָר לְמִדָּה טוֹבָה הַמְרַבָּה, שֶׁצִּדְקָה מְאִרִּיכָה יָמָיו. (שם)

• הַכּוֹבֵשׁ שְׂכִיר שְׂכִיר, עוֹבֵר בְּחִמְשָׁה לְאִוִּין. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֲנִי וְאִבְיוֹן? מִמָּהֵר אֲנִי לְפָרַע עַל-יָדֵי עֲנִי יוֹתֵר מִכָּל-אָדָם. (ספרי)

• בְּשִׁבִּיל אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַעֲלִי-פְתִים יוֹרְדִים לְטִמְיוֹן. עַל כּוֹבֵשִׁי שְׂכִיר שְׂכִיר - שֶׁמִּדְּחָהוּ בְּלָךְ וְשׁוֹב, וְעַל עוֹשֵׁק שְׂכִיר שְׂכִיר - גוֹזֵל שְׂכָרוֹ לְגִמְרִי, וְעַל שְׁפוֹרְקִין עַל צְוָאֲרֵיהֶם וְנוֹתְנִים עַל-חֲבִירֵיהֶם, וְעַל גְּסֵי הָרוּחַ - שֶׁמִּתְגָּאִים עַל-אֲחֵיהֶם בְּשִׁבִּיל עֲשָׂרָה, וְגִסּוֹת הָרוּחַ כְּנֶגֶד כָּלֵם, אֲבָל בַּעֲנִיִּים כְּתִיב "וְעֲנִיִּים יִירְשׁוּ-אֶרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל-רֵב שְׁלוֹם". (מסכת סוכה)

• אֲמַר רַב אֲסִי: אִפְלוֹ לֹא שְׂכָרוֹ אֲלָא לְבַצֵּר לוֹ אֲשַׁכֵּל אֶחָד שְׁלִי-עֲנָבִים, עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּל-תֵּלִין, שֶׁאִפְלוֹ אִם אֲכָל הַפּוֹעֵל אֶת הָאֲשִׁכּוֹל בְּדִין שְׁמוֹתָ לְפּוֹעֵל לְאֲכָל בְּמִלְאֲכָתוֹ, גַּם עַל-כֵּן צִוִּיךְ בַּעֲלִיוֹ שְׁלָם לוֹ אֶת-שְׂכָרוֹ. (התוספות במסכת בבא מציעא)

• בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים נִפְרָעִים מִן-הָאָדָם בְּגוֹפוֹ, אֲבָל לֹא מִמַּמּוֹנוֹ. וְאִלּוֹ הֵן: הַכּוֹבֵשׁ שְׂכִיר שְׂכִיר, וְהַנּוֹדֵר וְאִינוֹ מְקַיֵּם, וְהַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן-הַצִּדְקָה. (מדרש הגדול)

• הַמַּשְׁהָה שְׂכִיר עַד אַחֵר זְמָנוֹ, אִי-עֲלִי-פִי

בְּהִלְכָּה זוֹ. שְׂאֵלּוֹ יִדְעוּ מָה, בְּנֹדָאִי הִיוּ מְזַדְּרִים לְשָׁלֵם בְּזִמְנָם כְּדִי לָקִים בָּזָה הַמְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וְגַם שְׂלֹא לַעֲבֹר עַל הַלְאִין שִׁישִׁי בַּעֲנֵן הָהָא. כְּמוֹ שְׁכָל-אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְזַדְּרִי לָקִים שְׂאִיר מְצוֹת הַתּוֹרָה הַתְּלוּיִים בְּזִמְנוֹ, כְּשׁוֹפֵר וְסָפָה וְלוֹלֵב וְכִינִיאָה בָּזָה. הָאִם רָאִיתָ לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁנְיִחַ מִלְּבָרָה עַל-הַשּׁוֹפָר וְהַלּוֹלֵב עַד-הַלֵּילָה? וְאַדְרָבָה, כָּל-אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְקַדֵּם אֶת-עַצְמוֹ לָקִים הַמְצוֹת בְּבִקְרָה, וְשִׁמַּח עַל-זֶה עַל שֶׁזָּכָה לָקִים מְצוֹת הַבּוֹרָא יְתִבְרָךְ בְּדִין. וְאִלּוֹ בְּמִצְוָה זוֹ, שֶׁהִיא גַּם-כֵּן מְצוֹת עֲשֵׂה דְאִוְרִיתָא, וְהוֹסִיפָה הַתּוֹרָה גַּם כְּמָה לְאִוִּין בַּעֲנֵן זֶה, כְּמָה מִתְּגַבֵּר הַיָּצֵר בָּזָה. בְּגִלָּל כֵּן נִתְּנִי אֶל-לִבִּי וְהִתְבּוֹנְנִיתִי בְּעִנְיַת ה' יְתִבְרָךְ הַחֲנוּן לְאָדָם דָּעֵת, וְקִבְצָתִי אֶת-כָּל-הַפְּרָטִים הַמְצוּיִים בְּהִלְכָּה זוֹ, כְּדִי שִׁיזְדָּרִי כָּל-אֶחָד לָקִים הַמְצוֹת כְּדָת וְכַהֲלָכָה. (פתיחת ה'חפץ חיים' לַתְּשׁוּמָה שְׂכִיר שְׂכִיר)

הִינוּ שֶׁהַקֶּבֶ"ה בַּעֲצָמוֹ הוּא הַדִּין וְהוּא הָעֵד עַל-זֶה, לְמָהֵר לְהַנָּקֵם מִהַעוֹשֵׁק שְׂכִיר שְׂכִיר, וְכִדְאִיתָא בְּסָפָה, בְּשִׁבִּיל אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַעֲלִי-הַבֵּית יוֹרְדִין לְטִמְיוֹן. עַל כּוֹבֵשִׁי שְׂכִיר שְׂכִיר, וְעַל עוֹשֵׁק שְׂכִיר שְׂכִיר וְכו'. וְגִרְשׁ רַשִׁי" כּוֹבֵשִׁי - שֶׁמִּדְּחָהוּ בְּלָךְ וְשׁוֹב, עוֹשֵׁק שְׂכִיר - לְגִמְרִי גוֹזֵל שְׂכָרוֹ. וְבַעֲנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁנִּקְל לָהֶם לְפָחוֹת לְשִׁכְרִי מִשְׂכָרוֹ, וְלֹא יִדְעוּ כִּי בְּנַפְשָׁם הוּא, שֶׁעוֹבְרִים עַל לְאִוִּים דְּאִוְרִיתָא. גַּם מְצוֹי בַּעֲנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, אֲצֵל אִיזָה אֲנָשִׁים, שֶׁהַשְׂכִּיר דּוֹפֵק עַל-פִּתְחֵיהֶם לִילָה יוֹם, וְאִין שׁוֹמְעֵי לוֹ, וְנִכְפָּרֵט אִם הָעֵסֶק הוּא עַל אִיזָה דְּבָר קָטָן, וְלֹא יִתְּנוּ לֵב שֶׁבְּדִין הַתּוֹרָה אִין חֲלוֹק בֵּין דִּין שְׁלִי-פְרוּטָה לְדִין שְׁלִי-מֵאָה מְנָה. וְהַרְבֵּה מִקָּדָם, שֶׁהֵם אֲנָשִׁים יִשְׂרָאֵלִים וְכַעֲלֵי מִדּוֹת טוֹבוֹת וּמְקַיֵּמִים שְׂאִיר מְצוֹת הַתּוֹרָה כְּדָת וְכַהֲלָכָה, וְהַמְצוֹת הַזֹּאת שֶׁל תְּשׁוּמָה שְׂכִיר בְּזִמְנוֹ רְפוּיָה בִּידָם, בַּעֲנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, אִפְלוֹ בְּמִקּוֹם שֶׁנִּגְעַגַּע לְטִרְחָא בַּעֲלָמָא. וְהִתְבּוֹנְנִיתִי שְׁכָל-זֶה בָּא לָהֶם מִצָּד מַעֲטֵט וְחִסְרוֹן יִדְעָה

מספר

ספורי צדיקים

כדי לשלם לאמן את שִׁכְרוֹ בַּיּוֹם, "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ". מְקַרְבֵּי נֶסוּ לְהַנִּיאוֹ מִלְּשׁוֹב לַעֲיֵרְתּוֹ, שֶׁכֵּן יָכוֹל הוּא לְשַׁגֵּר אֶת־הַכֶּסֶף בְּיַד הַעֲגָלוֹן בְּצִירוֹתָּהּ בְּקוֹשֶׁה, שֶׁמִּיד עִם בּוֹאוֹ לְבֵיתוֹ יִמְסֹר אֶת־הַתְּשׁוּלָּה לַחֵטִּי אוֹלָם הַ"חֶפֶץ חַיִּים" אָמַר: "דִּין הוּא שֶׁל 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ', הוּא חַיִּב מִן־הַתּוֹרָה, וְעַל עֲנָן דְּאוֹרִיתָא אֵין סוּמְכִים עַל־שְׁלִיחַ".

(החפץ חיים, חיוו ופעלו)

רַגִּיל הָיָה הַ"חֶפֶץ חַיִּים" לִזְמוֹר: "שׁוֹטֵה עוֹשֶׂה מִזֶּה־ב־ עֶפֶר, וְהַחֶכֶם עוֹשֶׂה מִעֶפֶר - זָהָב". בְּפִתְגָם נִפְלָא זֶה, הָיָה רוֹמֵז עַל אוֹתָם אֲנָשִׁים חֲכָמִים, שְׂנוֹטְלִים מַעֲשִׂים פְּשׁוּטִים בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם, וְהוֹפְכִים אוֹתָם לְמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְזוֹקְפִים לְזִכְוָתָם שֶׁכֵּר בַּעֲוֹלָם הַבָּא. פֶּעַם נִסְעָה עִמּוֹ חֲתָנוּ בַּעֲגָלָה, וְכִשְׁהִגִּיעוּ לְמַחֲזוֹ חֶפֶץ, שֶׁלֵּם הַחֲתָן אֶת־ שִׁכְרוֹ שֶׁל הַעֲגָלוֹן וְנִכְנַס הַבֵּיתָה. לְפָלִיאָתוֹ רָאָה, כִּי אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל חוֹתָנוֹ הַ"חֶפֶץ חַיִּים" נוֹחָה מִמַּעֲשֵׂהוּ. הַתְּפִלָּה חֲתָנוֹ עַל־הַדָּבָר, וְאָמַר לוֹ: "הֲרֵי שְׁלֵמֹתִי לוֹ אֶפְלוּ יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁדָּרַשְׁתָּ, וּמִדּוּעַ אֵין דַּעְתְּךָ נוֹחָה מִכֶּם?" וְנִעֲנָה: "יִידַע אַתָּה כִּפְּהָ מִצְוֹת קִיְּמֹת עֲכָשׁוּ בַּתְּשׁוּלָּה זֶה לַעֲגָלוֹן? הֲרֵי בָּזָה שְׁשִׁלְמָתָהּ בְּזִמְנוֹ, קִיְּמֹת אֶת מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ', וְנִמְנָעַתָּ מִהֲלֹאֵה שֶׁל "לֹא־תִלֵּין פְּעֻלַּת שִׁכְרִי". וְאִם עֲנִי הוּא, קִיְּמֹתָ גַם 'וְחִי אַחִיד עִמָּךְ', וְכֵן 'וְהִתְזַקַּקְתָּ בּוֹ', וְעוֹד כִּפְּהָ פְּרִטִי מִצְוֹת. אוֹלָם אַתָּה שְׁלֵמֹתָ לוֹ כִּלְאַחֲרִיד, בְּלִי לַחֲשֹׁב וְלַהֲרַחֵק כִּפְּהָ מִצְוֹת אַתָּה מִקִּיָּם בָּזָה הָרַגַע, וְכִמְהָ יֵשׁ לָכֵן לַעֲשׂוֹת זֹאת לְשֵׁם מִצְוָה כְּדִי לְקַבֵּל שִׁכְרָה כְּפֹל וּמְכֻפָּל". (רשימות חתן הח"ח)

בְּעֶרֶב שַׁבַּת סִמּוּךְ לַחֲשֶׁכָה, רָאוּ פֶּעַם אֶת הַ"חֶפֶץ חַיִּים" מְסִתּוֹבֵב בְּאַחַת הַסְּמִטָּאוֹת שֶׁבְּעִיר וְרִשָּׁה. הַדָּבָר הָיָה לְפָלֵא בְּעֵינֵי רוֹאֵיו, אוֹלָם לְאַחֵר מַעֲשֵׂה נִדְעָה, כִּי אֶחָד מִפּוֹעֲלֵי הַדְּפּוּס שֶׁעָבַד בְּעֶרֶב שַׁבַּת לַהֲדַפֵּסֶת סִפְרֵיו שֶׁל הַ"חֶפֶץ חַיִּים", לֹא הָיָה בִּשְׂעָה שֶׁחָלַק לְפּוֹעֲלִים אֶת־שִׁכְרוֹ. וּבְכֵדִי שָׁלָה לַעֲבֹד עַל הַעֲשֵׂה שֶׁל "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ", וְהִלָּאוּ שֶׁל "לֹא־תִלֵּין פְּעֻלַּת שִׁכְרִי", חָקַר אֶצֶל הַפּוֹעֲלִים עַל מְקוֹם מְגוּרֵיו שֶׁל אוֹתוֹ פּוֹעֵל, וְנִחְפְּזָה לְבֵיתוֹ עִם זְמַן הַדִּלְקָת הַנְּרוֹת, כְּדִי לְפָרַע לוֹ אֶת חוּבוֹ בְּיוֹמוֹ. כֶּן מְסַפְּרִים גַּם, כִּי הֵעִיר פֶּעַם אֶת־ בֵּיתוֹ בְּאַמְצָע הַלֵּילָה, בְּאַחַד מִלֵּילוֹת הַחֲרָף הַקָּרִים, וּבִקְשָׁה מִמֶּנָּה לְלַקֵּת אוֹתוֹ לְבֵיתוֹ שֶׁל חֵטִי אֶחָד בִּקְצָה הָעִיר, כְּדִי לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת־ שִׁכְרָה עֲבֻדָּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁכַח לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת שִׁכְרוֹ בְּיוֹמוֹ. (תנועת המוסר)

רַבִּי אַרְיֵה לֵוִי, בִּקְרָה פֶּעַם אֶצֶל רוֹפֵא שְׁנִים לְצָרָה טְפוֹל בְּשָׁנָיו. הָרוֹפֵא הָיָה מִמְּפָרִיז וּמִמַּעֲרִיצִי, וְטִפַּל בּוֹ בְּמִסִּירוֹת רַבָּה. עִם סִיֵּם הַטְּפוֹל, יִצְא הָרוֹפֵא לְלוֹוֹת אֶת־רַבִּי אַרְיֵה וְלַהֲפָרֵד מִמֶּנּוּ, וּלְפָלִיאָתוֹ, פָּנָה אֵלָיו רַבִּי אַרְיֵה וּבִקְשָׁה הַלֹּאֶה בְּסִכּוּם מְסִים. עַל־אֶתֶר שֶׁלָּה הָרוֹפֵא אֶת הַסִּכּוּם הַמְּבֻקָּשׁ וּמִסְרוֹ לְרַבִּי אַרְיֵה. אַךְ לַהֲפָתָעָתוֹ, הִתְזַיֵּר לוֹ רַבִּי אַרְיֵה אֶת הַסִּכּוּם וְאָמַר: "זֶה הַתְּשׁוּלָּה שֶׁלָּךְ עַל־ הַטְּפוֹל, וּמִכֵּן אֲנִי לְקִיָּם אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁל 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ'. אֶת־ הַהֲלֹאֶה אֲחִזִּיר לָךְ אִם־יִרְצֶה־הַשֵּׁם בְּהוֹדֵמָנּוּת...". (גדולי הדורות)

הַקִּפְדָּה יִתְרָה הָיָה מְקַפֵּיד הָאֲרִיזָ"ל עַל פְּרִיעַת שִׁכְרָה שִׁכְרִי וְקִיָּם הַצּוּרִי שֶׁל "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ". מַעֲוֹלָם לֹא עָמַד לְהַתְּפִלָּה תְּפִלַּת מִנְחָה בְּעֶרְבּוֹ שֶׁל־יוֹם, טָרַם פָּרַע אֶת שִׁכְרָה הָאֲמִנִים, וְהָיָה מִתְּכַנֵּן לְקִיָּם בָּזָה מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ". גַּם כְּאִשֶּׁר לֹא הָיָה בְּיָדוֹ לְשַׁלֵּם, הָיָה מְאַחֵר אֶת־זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה עַד לְאַחֵר שְׁקִיעַת הַחֲפָזָה, וְהָיָה אוֹמֵר: "כִּי־צַד אֲשֵׁא פָנַי בַּתְּפִלָּה, וְלֹא קִיְּמֹתִי עַד־ן מִצְוָה זוֹ". כִּשְׁהָיָה נוֹתֵן צְדָקָה לְעֵנִי, הָיָה עוֹשֶׂה זֹאת בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב־לֵבָב, וְהָיָה אוֹמֵר: "לְכָל־מִצְוָה יֵשׁ אוֹת אַחַת מִכ־ב אוֹתוֹת הַקֹּדֶשׁ, וְכְאִשֶּׁר הָאָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה, מְאִירָה בְּמִצְחוֹ אוֹתָהּ אוֹת הַמְּכֻנָּת פִּגְגָּה אוֹתָהּ מִצְוָה, וּמִיד לְאַחֵר מִכֵּן הִיא נִבְלָעַת בְּאָדָם. אוֹלָם הָאוֹת שֶׁל מִצְוֹת צְדָקָה, מְאִירָה בְּמִצְחוֹ שֶׁל־הָאָדָם כָּל אוֹתוֹ שְׁבוּעִי, וְאִינָה מְסִתְּלָקָת מִמֶּנּוּ כְּשֶׁאֵר הַמִּצְוֹת. וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל־כֶּךָ 'וְצִדְקָתוֹ עֲמֻדָת לְעַד'". (ארבע ערי הקודש)

רַבִּי אֶהֱרָן מִבֶּלֶז, הָיָה מְקַפֵּיד לְשַׁלֵּם שִׁכְרָה שִׁכְרִי בַּעֲתוֹ, וְאֶפְלוּ לְנִכְרִי. וְאָמַר פֶּעַם: "יִתְכֵּן אֲמַנֵם שֶׁבְּנִכְרִי לֹא קִיָּם הֲלָאוּ שֶׁל 'לֹא־ תִלֵּין פְּעֻלַּת שִׁכְרִי', וְיֵשׁ עַל־כֶּךָ מִשְׁאֵל וּמִתֵּן בֵּין הַפּוֹסְקִים, אוֹלָם גַּם אִם הֲלָאוּ לֹא שֶׁךְ אֶצְלוֹ, הֲרֵי שְׁמִיּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ', יִתְכֵּן שֶׁקִּיְּמֹת גַּם אֶצֶל נִכְרִי, וְלָכֵן יֵשׁ לְהַקְפִּיד גַּם לְגִבּוֹ בְּמִצְוָה זוֹ". אֶחָד מִמְּשִׁמְשׁוֹי הָיָה מְסַפֵּר, כִּי כִשְׁהָיָה רוֹפֵא בָּא לְבִקְרָה אֶת־הַרְבֵּי, הָיָה מְקַפֵּיד עַל שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים: לְקִיָּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ", לְשׁוֹחַח עִמּוֹ מַעֲט כְּדִי לְהַפִּיס אֶת־דַּעְתּוֹ, וְלִלְוֹתוֹ בְּיִצְיָאָתוֹ מִבֵּיתוֹ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, כְּדִי לְהַפִּיר לוֹ טוֹבָה עַל־מִסִּירוֹתוֹ. (תולדותיו)

סִפְר מִיַּחַד בְּשֵׁם "אַהֲבַת חֶסֶד", חֲבֵר הַ"חֶפֶץ חַיִּים" עַל־כֶּל־עֵינֵינוּ הַמְּמוֹן שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, מִצְוֹת הַלֹּאֶה וּפְרִיעַת חוֹב, וְכֵן חוֹבֵת "לֹא־ תִלֵּין פְּעֻלַּת שִׁכְרִי" וְ"בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ". וְלֹא הָיָה הַ"חֶפֶץ חַיִּים" רַק נֶאֱחָה דוֹרֵשׁ, אֶלָּא נֶאֱחָה מְקִיָּם, וְהִירִיתוֹ הַגְּדוֹלָה בְּעֵינֵינוּ שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, וּבִיחֻד מִמִּצְוֹת "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ" הִיָּתָה לְהַפִּילָא. סִפְר תְּלִמִּידוֹ וְנֶאֱמַר בֵּיתוֹ רַבִּי מִשֶּׁה מְאִיר יָשָׁר, כִּי פֶעַם אַחַת, בְּעֶרֶב שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, בִּקְשָׁה מִמֶּנּוּ הַ"חֶפֶץ חַיִּים" לְמִסֹּר בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ לְמַלְמֵד הַפְּרִטִי שֶׁל בֵּנוֹ אֶהֱרָן, אֶת שִׁכְרָה לְמִוּדוֹ הַשְּׁבוּעִי. הוּא בִּקְשָׁה מִהַתְּלִמִּיד לְמִסֹּר אֶת הַתְּשׁוּלָּה בּוֹ בַּיּוֹם, וְהַדְּגִישׁ בְּאַזְנוֹ, כִּי מוֹעֵד הַתְּשׁוּלָּה שֶׁל מַלְמֵד הוּא מִיַּד שְׁבוּעָה בְּיוֹם שְׁשִׁי, וְאִם לֹא מִשְׁלָמִים לוֹ בְּמוֹעֵד זֶה, עוֹבְרִים עַל "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכְרוֹ". לֹא פֶעַם רָאוּ אֶת הַ"חֶפֶץ חַיִּים" מוֹשְׁתָּרָה בְּלִילָה אֶפֶל, צוֹנֵן, סוֹעֵר אוֹ שְׁטוּף גֶּשֶׁם, כְּדִי לְשַׁלֵּם לַחֵטִי, סוֹדֵלָר וְכִדּוּמָה, אֶת־שִׁכְרוֹ בְּזִמְנוֹ. הָיָה פֶּעַם בְּעִצּוֹמוֹ שֶׁל־חֲרָף, בְּיוֹם צוֹנֵן קָפוּא כְּפּוֹר, שֶׁהַ"חֶפֶץ חַיִּים" נִסָּע לְוִרְשָׁה לְטוֹבַת יִשְׁיבָתוֹ שְׁבַרְדִּין. נִגְרָה הַ"חֶפֶץ חַיִּים" בְּהַתְּאֻמָּצוֹת מְרַבָּה בְּעֲגָלָתוֹ שֶׁל גֶּרֶשׁוֹן בַּעֲלֵי־עֲגָלָה מְרַדִּין, אֶל תַּחְנַת הַרְּכַבָּת בְּבוֹסְטוֹן, מִרְחָק גָּדוֹל מֵאֵד וּבְדֶרֶךְ קָשָׁה וּמִיָּגַעַת. לְפִתְעָה נִפְרָה, שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ שְׁקוּעַ בְּעֵינֵי נִסְיַעָתוֹ, שָׁכַח לְשַׁלֵּם לְשִׁמְעוֹן הַחֵטִי בְּשִׁבְלִי תְּקוּן פְּרוֹתוֹ. צַעַר רַב הִצְטַעַר עַל שֶׁלֹּא שָׁלַם לַחֵטִי אֶת־תְּשׁוּלָּמוֹ בְּזִמְנוֹ, וְלֹא הִרְהֵר הַרְבֵּה, אֶלָּא צָוָה עַל גֶּרֶשְׁיָקָה לְהוֹבִילוֹ מִיד בַּחֲזָרָה,

פעם, נכנס פורק ספרים אליהם של רבי שרגא פיבל מנדלוביץ, מקים עלה של תורה בארצות הברית, והתאונן, כי הביא לישיבה חבילה של ספרים שתקנו וברו אותם מחדש, אולם המנהל הכספי בקש ממנו לשוב לאחר ימים אחדים, בטענה ש"אין כסף היום". מיד קם רבי שרגא פיבל, ירד אל המנהל, ואמר: "גם ישיבה חביבה לשמור ולקיים את המצוה של 'ביומו תתן שכרו', ואסור להלין את פעלת השכיר". ומיד קבל הלה את שכרו. (שלוחא דרחמנא)

את דגליו ומטפס לקומה רביעית באישון לילה, כדי לשלם פרוטות לאדם שהעתיק בעבורו במכונת כתיבה, מספר דפים של חדושי תורה, כדי שלא להלין את שכרו, חלילה. וכשהלה השתומם וטען: "הרי אמרתי בפרוש למר, שאינני תובע את שכרי בו ביום ומותר אני עליו בלב שלם", השיב: "אמנם הצלתני באמצעות ותורה, שלא אפשר בלאו של 'לא תלין פעלת שכיר', אולם עדן אינני מקיים בזה את מצות עשה של 'ביומו תתן שכרו'..." (תולדותיו)

רבי שאול בראך מקאשוי, מסר פעם כמה ספרי תורה שהיו שייכים לו, לידי סופר סת"ם מומחה, כדי שהלה יגיה אותם ויתקנם. בטרם החל הלה במלאכה, התעניין אצלו הרבי על מחיר המלאכה בלה, והסופר נקב במחיר מסוים. תחלה הסכים הרבי למחיר זה, אולם לאחר זמן מה חזר בו ואמר: "חוזרני בי מהסכום שהיה בינינו לשלם לך את מחיר המלאכה בלה בבית אחת ובקבלנות, ומעדיף אני לשלם לך את שכרך לפי שעות העבודה. שכן עלייך כן אוכל לזכות לקיים מדי יום ביומו מצות עשה מן התורה, 'ביומו תתן שכרו'". אמר ועשה, ובמשך קרוב לשנתיים, מדי יום לפני תפלת מנחה, היה משלם לסופר את שכר פעלתו לפי חשבון השעות שעבד באותו יום. בסיום התקופה, חשבו תלמידיו ומצאנו, כי שיטת התשלום לפי שעות, עלתה לו ביקור פי ארבעה מהסכום שבקש הסופר מתחלה על-פי קבלנות... (שאל בחיר ה')

בערב של ראש-חודש אחד, התדפק בנו של רבי יצחק זאב מבריסק, על דלתו של אחד מתלמידיו, בשליחותו של אביו, ובידו מעטפה עם הפולגה החדשית אותה חלק הרב לאברכי הפולל שלו. באותו יום, לא הגיע תלמיד זה אל הפולל, כן שלא היה נוכח בזמן החלקה החדשית ולא קבל את שכרו. ספר השליח, בנו של הרב מבריסק, כי באותו יום לא היה אביו רגוע מפני שחשש להפסיד את מצות עשה של "ביומו תתן שכרו", וכאשר ראה כי עת שקיעת החמה מתקרבת, והתלמיד לא בא עדן לקבל את מלגתו, שלח אליו את בנו לתנה בידו. אמנם יתכן למצא הוראת התר במקרה כזה, כי אין מדבר על שכר שכיר אלא על מלגה ללומדי תורה שיתכן שלא מגדלת פשכר פעלה, ובפרט שהתלמיד לא הופיע באותו יום בפולל ואף לא טרח לבוא לקבל את סכום התמיכה, דבר המוכיח כי הוא מוחל על קבלת שכרו, אולם כל הטעמים הללו אינם נכללים אלא בגדר תרומים. ומפני שהרב מבריסק לא בקש לעצמו התרים וסבות כדי להפטר מחובתו בעולמו, אלא נטל על עצמו על זה בלב ונפש לשמור את דבר ה', הקפיד על כל קוצו שלי י"ד בלי ליתר מאומה. (הרב מבריסק)

האדמו"ר מ'תולדות אהרן' בעל "דברי אמונה", היה נזהר מאד בלי ימיו לשלם לפועל שכיר את שכרו ביומו, ולקיים מצות 'ביומו תתן שכרו'. על כן הקפיד מאד, והנהיג גם בביתו להקפיד על ההדבר בכל מחיר, והזהיר אף את בני הבית לשלם בו ביום לכל העובדים והעוזרים את שכרם המלא. ספר בעל מלאכה אחד, שפעם תקן בביתו של הרבי תקון פלשהו, ובעבור פעלתו דרש שמונים ושמונה לירות ועוד שתיים או שלש פרוטות נוספות, שלחן לא היה כמעט ערו ואין מקפידים עליהן. בנקבו את המחיר, הטעים האמן באזני הרבי, כי הוא מותר מראש על הפרוטות המעטות, אולם הרבי עמד על-שלו לשלם את שכרו המלא, ואמר: "דע לך, שהיצר הרע מתגבר עליהם תמיד בדברים קטנים כאלו, כדי למנוע מהם לשלם את הסכום במלואו, ונמצא שהוא מכשיל אותם בדבר זה". וכן ספר, שמעולם לא התפכח עמו הרבי על המחיר שנקב, ולא נסה לבקש ממנו להוזילו ולקבל הנחה. וכן הקפיד הרבי בלי ימיו לשלם לו את כל התשלום בזמנו, למרות שהפועל היה אומר לו שהוא לא זקוק למעות עכשו. לא פעם לא היו מעות בכיסו של הרבי והדבר עלה לו במאמצים מרבים, אולם הוא השתדל בכל-כחו לקיים "ביומו תתן שכרו". (חותמו של כהן גדול)

החזון אי"ש שב פעם לביתו עם מונית, וטרם יציאתו שלם לנהג את שכרו. בכניסתו הייתה נפרת שמחה יתרה על-פניו, והדבר היה תמונה בעיני אחד מתלמידיו. "ולשמחה מה-זה עשה?" הרהיב הלה עז ושא, והחזון אי"ש השיב: "מה לך תמיהה? הרי קצמתי זה עתה מצות עשה של 'ביומו תתן שכרו'. וכיצד לא אשמח?" כן ספרו על ה"חפץ חיים", שחזר פעם בערב שבת מהמקוה, ועקב זקנותו כשקשתה עליו תהליכה, נסע בעגלה. בירידתו, שלם לעגלון את דמי הנסיעה, נכנס לביתו ופרץ בריקוד סוער, כשהוא מלא שמחה והודיה לה' יתברך על אשר זכה במצות 'ביומו תתן שכרו'. והעידו עליו, שהיה דומה באותה שעה, יותר מאשר עני מרוד שאכה לפתע בעשר מכלג, אשר לא נתן לתאר את שמחתו וגילת נפשו, והרבה יותר ממנו היה ה"חפץ חיים" שמת בגלל המצוה שעשה. (מעשה א"ש)

בכח תורתו של ה'סטיפלר', רבי יעקב ישראל קניבסקי בעל 'קהלות יעקב', זכה להגיע לדברי התנא רבי מאיר להיות "צדיק וחסיד, ישר ונאמן". מקרביו שהיו עוקבים אחר מעשיו, היו רואים כיצד הוא מתאמץ לקיים את כל התורה וכל מצותיה בדקדוקיה ובהדויה, והיה מקיים בעצמו 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' מתוך חביבות גדולה. איה מכחול אפון כדי לשוטט את התמונה, כיצד רבי יעקב ישראל הישיש, מכחת

בכל-פעם שהיה רבי משה אהרן שטרן, משגיח ישיבת קמניץ, משלם לשכיר את פעלתו, היה מתפנן לקיים את המצוה בשלמות, והיה מפרש את לשון הפסוק "ואם תלכו עמי קרי" שפרושו אף שתלכו עמי, דהינו בעשיית המצוה, מפל מקום אל תעשו זאת בדרך מקרה ועראי. לעתים, כשהיה נוסע עם-מונית, היה מונה את הכסף לאטו, וכשהנהג היה דוחק בו בקצרות, היה מפס את דעתו ואומר: "לאט לך, מבקש אני לקיים את המצוה של 'ביומו תתן שכרו', ומצוה הרי לא עושים בחפזון". (המשגיח דקמניץ)

בשנת תרפ"ז, החל רבי אהרן קוטלר להקים את בנין ישיבתו בקלצק. רבים מבני הקהלה הטו את שכםם בפעל לסיע בהקמת הבנין, והיו עומדים ומסיעים לפנאים מתוך חדוה של מצוה, ומתוך השתוקקות לטל חלק בהקמת בנין התורה. התלהבותם של אותם יהודים יקרים, הוריקה כח ומרץ בבנאים, ועשו את מלאכתם במסירות נפלאה. אחד מאותם בנאים מספר בזכרונותיו, כי לעתים חלף עליהם שבוע מבלי שיזכרו את שכן פעלתם, מכיון שלא היה כסף בידי המזמנים עליהם. אולם אף אחד מהם לא חשב לעזוב את מקום עבודתו ואמר: "לנטש את הבנין הקדוש באמצע הקמתו? חס וחלילה". פעם, עבר רבי אהרן קוטלר בסמוך לאתר הבניה, כמעשהו מדי בקר לאחר התפלה כדי לברך את הפועלים בברכת 'בקר טוב', והבחין באותו בנאי רושם הארונות, כיצד הוא מדיבר עם מנהל העבודה בטון לא שגרתו, והבין כי ארע דבר-מה. פנה אליו רבי אהרן והתענין על המתרשש, אולם מנהל העבודה הקדימו ואמר: "רבי, מה יכול אני לעשות? הכסף שבקפה לא הספיק לשלם לכל הפועלים והבנאים, ושלמתי רק לפועלים הנכריים, להם נאלצתי לשלם את שכרם מיד". ברגע זה הבחין המספר, כיצד פניו של רבי אהרן מחוררים כסיד. בידיים רועדות נגש אל מנהל העבודה, ולחש לעברו בכאב עמוק: "אוי! שכיר יום... אסור להלין פעלת שכיר... ביזמו תתן שָכְרו. אם אין כסף - לא בונים, אסור לבנות חלילה, ולהלין את שְכְרו הימי של הפועל, אפילו לילה אחד." (אש התורה)

בערב ימיו של רבי משה אריה פרינד, רבה של ירושלים, עלה בדעתו לכתב לעצמו ספר תורה נוסף, מלבד ספר התורה שהיה לו משפך הימים, ואותו הכניס לבית מדרשו בחל המועד ספות תשמי"ב. את כתיבת הספר מסר לאחד מחשובי הסופרים בירושלים, ובמשך כל תקופת הכתיבה היה זהיר מאוד לשלם לו את שְכְרו בעתו ובזמנו. באחד הימים, היה חסר לו סכום של שש מאות דולר כדי לשלם לסופר את שְכְרו, והדבר צער אותו מאוד. בשעת לילה מאחרת, לאחר זמן חצות, בקשהו מקרבו לעלות על יציעו לנחם, אולם הוא סרב ואמר: "הלא עדין לא שלמתי לסופר את שְכְרו. מוטב שמתין עוד זמן-מה, אויל יזדמנו לי מעות ואוכל לסלק את החוב עוד הלילה, ואקיים את המצוה של 'ביזמו תתן שְכְרו'". התקשו בני הבית לקבל את הדברים, שכן כאמור הייתה זו שעה מאחרת מאוד, והפצירו בו לחוס על תשיותו ועיבודתו הגדולה, וטענו כי עכשו בשעה כה מאחרת לא יגיע אף אחד לביתם, אולם הוא לא אבה לשמע אליהם והמשיך להמתין. לא עברה אלא שעה קלה, והנה התנפק אדם אחד על הדלת ובקש להכנס אל הרב. בכניסתו ספר, כי זה עתה התקשר אליו אחד מידידיו מחוץ לארץ, ובקש ממנו להזדרז להכנס לאלתר אל הרב, כדי להזכיר בפניו חולה מסכן, וצוהו להעניק לו פדיון נפש בסך שש מאות דולר. בני הבית עמדו נדהמים לראות את ההשגחה הפרטית המפלאה לנגד עיניהם, ומיחמוט לציץ, כי מיד שלח רבי משה אריה את אחד ממקורביו עם הסכום המלא, אל אותו סופר, כדי לשלם לו את שְכְרו בעתו, ורק אז פנה לנחם מעט מעמל יומו. (משה רעיא מהימנא)

ממלכה

הירש'ל מאוסטרופולי, שהיה מנאמני ביתו של רבי ברוך ממז'צ'בז', והיה מברח את-לבו ומכנים בו חיות ושמוחה, סבל בלימיו עני ומחסור, אף מעולם לא סרה ממנו השמוחה, ועמה התגבר על-כל תלאותיו. "פעם אחת", ספר, "הייתי שרוי במצוקה גדולה, עד שפלו כל-הקצין. נעמדתי בתפלה ואמרתי לבורא כה, 'רבונו של-עולם! הרי כתבת בתורתך ביזמו תתן שְכְרו, מבקש אני ממך את-שְכְרי על מעט המצות שעשיתי, ותן-לי הלוואה בסך אלף דינרי זהב ליום אחד בלבד, שהרי עליך נאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול'. שאלוהו חבריו: 'ומה תשובה קבלת מן-השמים?' והירש'ל השיב בחייד-מר: 'הודיעו לי כי בקשתי התקבלה אל-נכוך, ואמנם אשרו לי בבית-דין של-מעלה את ההלוואה המבקשת כשכר על-עמלי, אולם אמרו לו לבוא מחר'..."

המגיד מקלם, הזמן פעם לקהלה אחת, ונשא שם דרשת מוסר לקהל הנאספים בבית-המדרש, בה הוכיח אותם על-מעשיהם ודרש מהם להיטיב את-דרךם. בסיומו, בקש המגיד מהפרנסים את-שְכְרו ביזמו, והפלו נגשו עמו לאסוף את-שְכְרו מן-הקהל. היה ביניהם עשיר קמזן אחד, שבקש אמתלה כדי להתחמק ממנו, עטה על-עצמו ארשת חסודה, ושאל את-המגיד: "כלום מתר לקבל שכר בעד דברי תורה?" השיב המגיד ואמר: "לא בעד דברי תורה אני מקבל שכר, אלא בעד דברי התוכחה". תמה העשיר ושאל: "ובעד דברי התוכחה מתר לקבל שכר?" חיד המגיד ואמר: "בן-דאי, שהרי לחנם אני מוכיח, ונמצאתי מקבל מתנת חנם..."

אמרו פעם על אדם אחד, שהוא מתחסד רק עם ידידיו ואנשי שלומו, וכאשר הוא מזמין בעל-מלאכה לביתו, ואינו מחויב מקרבו, אין הוא מקפיד לשלם לו את-שְכְרו בעתו. אמר חכם אחד: "ידיעים דברי רש", שהחסידה נקראת בן מפני שעושה חסד עם-חברותיה. ולמה נמנית היא אם-כן עם העושות הטמאים? מפני שעושה חסד רק עם-חברותיה..."